

«повсякденну впевненість», бути безпечним (на фізичному, соціальному, ментальному рівнях) [3].

Важливо зазначити, що модерні уявлення про міське планування, прогресивні для свого часу, втілювалися у доволі функціональній міській архітектурі. Сучасні урбаністичні візії, замість симетричної міської забудови у стилі раціонального функціоналізму, «аскетизму» архітектурних форм, спрямовані на створення нелінійних архітектурно-просторових рішень. Більшість модерністських проєктів ніби витісняла містянина з автоцентричної («магістральної») просторової структури міста. Водночас покликання міста – об'єднувати містян, долати соціальну ізоляцію. Через це актуальності набуває міська архітектура, спроможна утворювати горизонтальні «урбаністичні лінії» для підтримки неформальних соціальних контактів містян. Завдяки горизонтальним планувальним рішенням утворюється більш опукла топографія міста; що має особливу антропологічну цінність, оскільки уможлиблює артикуляцію «інших» голосів.

Список джерел

1. Флоріда Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними / пер. І. Бондаренко. К.: Наш Формат, 2019. 320 с.
2. Фесенко Г. «Мистецтво жити» у місті: філософсько-антропологічні аспекти проєктування культурного простору. *Людинознавчі студії. Сер. Філософія*. 2012. Вип. 26. С.140–151.
3. Fesenko T., Fesenko G., Bibik N. The safe city: developing of GIS tools for gender-oriented monitoring (on the example of Kharkiv city, Ukraine). *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2017. Vol.3. Iss. 2(87). P. 25-33.

Нохріна Л. А.,

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри туризму
і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

ОВЕРТУРИЗМ: ПЕРЕДУМОВИ, ПРОБЛЕМАТИКА, ЗАСАДИ МІНІМІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ

Останніми роками відбуваються кардинальні зміни у відносинах між туристами й місцевими мешканцями. У життєвих циклах певних дестинацій настав переломний момент, коли масовий туризм став розглядатися як серйозна загроза місцевій громаді. Найбільш гостро ця проблема постала перед містами-музеями з багатою культурно-історичною спадщиною та центрами пізнавального туризму, а також центрами круїзного туризму, особливо у поєднанні з культурно-пізнавальним туризмом, що першими зіткнулися з проблематикою овертуризму.

Термін «овертуризм» окреслює ситуацію, за якої місцеві мешканці й

відвідувачі відчувають, що туристів на разі занадто багато, у результаті чого якість життя місцевої громади та якість одержуваного туристами досвіду, різко погіршується. Комерційно доцільні практики органів управління та ключових гравців сфери туризму (особливо авіакомпаній) генерують надмірну залежність місцевих громад від індустрії туризму та ненавмисні негативні результати розвитку. На разі місцеві жителі, що протестують проти тиску, який чинить зростання масового туризму на якість їхнього життя та добробут, є центральним елементом соціальних рухів [11].

Овертуризм, внаслідок надмірної чисельності відвідувачів, генерує зміни, що виходять за межі прийнятних. Наявна ситуація призводить до погіршення навколишнього середовища й інфраструктури та негативно впливає на жителів. Хештег «#overtourism» вперше було використано у Twitter у серпні 2012 р.

Влітку 2017 року, відразу у декількох великих туристських містах Європи (Барселоні, Амстердамі, Венеції, на Майорці та деяких острівних курортних містах) почалися масові виступи населення проти надмірної (на погляд місцевих мешканців) кількості туристів, позаяк пріоритетний розвиток туристичної індустрії зумовлював подорожчання життя й погіршення його якості.

У листопаді 2017 р. питання овертуризму вперше обговорювалися на Саміті міністрів туризму Всесвітньої туристської організації (UNWTO) в рамках World Travel Market в Лондоні.

У березні 2018 р. тематична дискусія «Овертуризм: дійсність, фікція або тема для роздумів» стала однією з трьох ключових питань порядку денного Конференції по туризму в рамках ІТВ-2018 у Берліні. На часі інформаційний потік свідчить, що кількість туристських DESTИНАЦІЙ, у яких місцеві мешканці виявляють невдоволення по відношенню до туристів (часом найрішучішим чином), неухильно збільшується. У деяких випадках навіть йдеться про «туризмофобію», але наразі зберігається розуміння значення туризму для локальної економіки та зайнятості населення.

Поняття «туризмофобія» вперше увійшло до вжитку у 2008 році. У статті «Туристофобія» (газета El País, Іспанія) каталонський антрополог Мануель Дельгадо звернув увагу на вкрай негативне ставлення місцевих мешканців до туризму й стверджував, що безперешкодне і неконтрольоване зростання туризму представляє собою серйозну загрозу соціальній структурі Барселони, причому не обов'язково через присутність великої кількості туристів, а скоріше через погано продуману міську політику та незбалансовану стратегію планування та розвитку сектору туризму.

Останніми роками щодо овертуризму широко обізнані найпопулярніші місця Європи, наприклад, італійська Венеція, хорватський Дубровник, острів Скай у Шотландії. Однак, заходи щодо виправлення та нейтралізації ситуації не вживаються. Проте, активно фінансуються рекламні та піар акції щодо просування. В результаті туристський потік виріс до критичних розмірів, подекуди якраз оголошувати надзвичайний стан. Так, туристи, що приїхали на відпочинок, ходять по вулицях в умовах обмеженого простору, відчуваючи

неймовірний дискомфорт, пов'язаний із занадто великою кількістю людей. Крім того, у високий сезон вони стоять у великих чергах до пам'яток і в ресторани. На цьому тлі суттєво змінилося життя місцевого населення [4].

Згідно статистичних даних, у 2017 р. кількість міжнародних туристських прибуттів зросла на 7 %, досягнувши 1,3 мільярди. Згідно даних Всесвітньої туристської організації ООН (UNWTO), маже половина прибуттів припадає на 100 найпопулярніших міст; за прогнозами найближчими роками ця тенденція буде утримуватися з темпами росту 4-5 %, що перевищує середній ріст світового ВВП [5]. Експерти ЮНВТО щодо овертуризму прогнозують невтішні сценарії, позаяк навала подорожуючих по всьому світу зростає.

За даними Всесвітнього економічного форуму, найбільш гостро проблематика овертуризму та туризмофобії простежується у дестинаціях з надмірним туристським навантаженням (таблиця 1).

Таблиця 1 – Дестинації з надмірним туристським навантаженням

Місто / Країна	Населення, чол.	Кількість відвідувачів за рік, чол.
Венеція (Італія)	55,0 тис.	20 млн.
Барселона (Іспанія)	1,6 млн.	32 млн.
Дубровник (Хорватія)	28,4 тис.	932,6 тис.
Ісландія	350,0 тис.	1,6 млн.
Нью-Йорк (США)	8,5 млн.	12,8 млн.
Париж (Франція)	2,2 млн.	18 млн.
Прага (Чехія)	1,4 млн.	5,8 млн.

Під тиском овертуризму найбільш негостинними містами вважаються Венеція (місто за рік відвідує в 10 разів більше туристів, ніж мешкає місцевих жителів), Барселона і Амстердам. Крім того, що туристів на вулицях цих міст очікує некомфортно велике скупчення людей, ще й місцеві жителі часто влаштовують масові акції протесту проти постійно зростаючих потоків іноземців і нерідко відносяться до них відверто недружелюбно. Наприклад, на виході з аеропорту зустрічають туристів з плакатами «Геть додому» або просто відмовляються їх обслуговувати у місцевих кафе.

Сьогодні феномен овертуризму підкреслює необхідність проведення спеціальних досліджень. Широкий спектр питань щодо негативних результуючих ефектів туризму на усталені кшталти життєдіяльності місцевих громад, в тому числі на їхню економічну, соціальну і екологічну стійкість, все частіше дискутується представниками органів територіального управління, практиками та вченими. На разі актуальними є питання щодо евентуальності перевантаження дестинацій та обмеженості інформації щодо результатів досліджень на цю тему [1].

Варто зазначити, що впливи туристської діяльності на ресурси та об'єкти дестинацій, час від часу досліджуються. Проте, міждисциплінарний характер таких досліджень, необхідність урахування мінливих у масштабах та ступенях впливу результуючих ефектів на разі ускладнює ситуацію. При цьому методи проведення досліджень певною мірою визначаються домінуючою науковою

парадигмою.

В рамках ресурсного підходу переважають методи оцінки природних туристських ресурсів з позиції природокористування, що окреслюють можливі типи й відповідні обмеження їхнього використання, а власне впливи туристської діяльності на місцеві громади не досліджуються.

Ринковий підхід до розвитку туризму, спрямований на пошук додаткових шляхів зростання й нових підходів до використання туристичних ресурсів з урахуванням необхідності збереження навколишнього середовища, враховує, що будь-які обмеження можуть негативно вплинути на конкурентоспроможність дестинації.

Сучасні концепції передбачають й інші підходи до розвитку туризму, в основі яких лежать особливості поведінки споживачів, різноманітність туристських мотивацій, якість одержуваного туристами досвіду й вражень, у контексті відповідального ставлення до довкілля й місцевих громад.

Розглянемо деякі підходи, що використовуються для визначення можливостей розвитку туризму і ступеня його впливів на туристські об'єкти та місцеві громади.

Визначення допустимого навантаження (або пропускної спроможності туристського об'єкту) застосовують в дослідженнях сфери туризму та відпочинку з 1960-х років. Останніми роками дослідження допустимого навантаження туристських дестинацій менш популярні, оскільки в дискусіях щодо управління туризмом та його наслідками на часі домінують ідеї сталого туризму й пов'язані з ним підходи.

Розрахунки допустимого навантаження були однією з перших спроб визначити межі зростання туристської активності, позаяк проблеми, пов'язані з впливом сектору на довкілля та суспільство, в міру розвитку туризму стрімко посилювалися. Вимірювання допустимого навантаження зосереджене на обліку локальних місцевих факторів та оцінці можливостей розвитку туризму або використання ресурсів, дестинації, пам'ятки або будь-якого іншого певного просторового об'єкту індустрії туризму. Застосування цього підходу ґрунтується на визначенні властивого туристському об'єкту типу та рівня можливого використання, а також меж, перевищення яких зумовлює знищення або незворотні зміни об'єкта.

ЮНВТО визначає пропускну спроможність туристського об'єкта як максимальну кількість людей, які можуть одночасно його відвідувати, не викликаючи руйнування фізичного, економічного, соціокультурного середовища й неприйняттого зниження якості задоволеності відвідувачів. Однак, варто підкреслити, що не існує жодного універсального показника вимірювання пропускної здатності, який може бути рівномірно і однаково застосований до всіх ресурсів, дестинацій та визначних пам'яток, оскільки всі вони є неоднорідними за своєю формою і структурою. Методологічні та методичні складності формування показника пропускної спроможності є ключовим утрудненням, за якого від використання цього підходу стали відмовлятися.

На часі існують підходи щодо визначення допустимого навантаження природних об'єктів (зокрема, екологічних стежок, національних парків, прибережних територій), унікальних об'єктів культурної спадщини (наприклад, печер з малюнками древньої людини або інших невеликих і дуже вразливих об'єктів), але повноцінних досліджень з розрахунку допустимого навантаження в районах масштабного розвитку масового туризму досі не проводилося.

Варто підкреслити, що навіть проведені фрагментарні дослідження пропускної спроможності туристських об'єктів, всерйоз не сприймалися державними й приватними компаніями, особливо в країнах, що розвиваються. Це у багатьох випадках зумовило суттєве перевантаження та/ або створення надлишкових потужностей у районах розвитку туризму, що призводило до порушень або навіть руйнування історичних пам'яток та природних об'єктів. Таким чином, незважаючи на труднощі вимірювання, враховувати розрахунки допустимої пропускної спроможності у регулюванні й плануванні поступу туризму нагально необхідно [10].

Дональд Гетц [6] у 1983 році запропонував розділяти допустиме навантаження туристських дестинацій на шість категорій: фізичну, економічну, регулюючу відношення до довкілля, соціальну, екологічну та політичну. Крім того, він зазначав, що обмеження допустимого навантаження рідко фіксуються по одній, частіше за декількома категоріями:

- допустиме фізичне навантаження відноситься до матеріальних ресурсів розвитку туризму. Цей показник характеризує максимально можливе використання ресурсів туристами, перш ніж ці ресурси стануть неприйнятними для використання та деградують;

- допустиме економічне навантаження детермінує співвідношення витрат і доходів від використання туристських ресурсів, причому такого використання, яке не веде до нераціонального рівня економічної залежності від туризму;

- здатність регулювати відносини з зовнішнім середовищем виражається у сприйнятті власне туристом рівня пропускної спроможності ресурсів, у результаті перевищення якого настає переповнення;

- допустиме соціальне навантаження відображає таке використання туристичних ресурсів, яке не викликає у місцевих мешканців негативного ставлення до туризму;

- допустиме екологічне навантаження використання ресурсів – це такий максимальний рівень використання, що не завдає неприйнятних збитків природному середовищу;

- допустиме політичне навантаження відноситься до такого використання туристичних ресурсів, яке не викликає політичної нестабільності, наприклад, не призводить до конфліктів з приводу прав на землю або через контроль над доходами від туризму, тобто, за умови урахування взаємовідношень між туристами, місцевими мешканцями та станом туристської дестинації.

Використання оцінок допустимих навантажень в управлінні туристською дестинацією може включати управління потоками відвідувачів через розвиток систем навігації, використання інформаційних технологій, а також

різноманітних систем бронювання та резервування. На більш високому стратегічному рівні такий підхід може реалізовуватися за допомогою політики регулювання і планування розвитку туризму. Однак, запропонований підхід повною мірою практично ніколи не застосовувався, переважно через складнощі зі збором даних та вимірювання показників. Визначення допустимих навантажень за окремими критеріями, в основному за фізичними, економічними та екологічними, не дає повного уявлення щодо стану й проблематики розвитку туризму в певній дестинації.

Останніми роками, у тому числі й у зв'язку з проблемами перевантаження туристських дестинацій, знову дискутуються питання визначення допустимих навантажень з метою виявлення і встановлення їхніх меж при плануванні сталого розвитку туризму. При цьому на тлі тенденцій глобалізації, значно активізуються тренди щодо диверсифікації туристичного продукту, а, отже, варто розрізняти оцінки допустимого навантаження для туристських дестинацій різних типів та різного рівня розвитку. На разі акценти з площини розрахунку можливостей розвитку туризму зміщуються в площину оцінки його впливів та аналізу наслідків.

Оцінка допустимого туристського навантаження окреслює три виміри [2]:

- екологічні межі – оцінювання провадиться з точки зору екологічних або фізичних параметрів (потенціал природних ресурсів, екосистем та інфраструктури);

- соціальні межі – оцінювання провадиться в площині психологічних та соціокультурних аспектів (задоволеність відвідувачів, терпимість жителів, рівень злочинності тощо);

- економічні межі – оцінювання провадиться з точки зору збитків щодо різноманітності видів економічної діяльності й вузької спеціалізації на туризмі, а також рівня безробіття тощо.

Допустиме навантаження на разі варто розглядати як динамічну концепцію з просторово-часовими характеристиками, виражену різними способами в часі, що розрізняється від місця до місця в межах дестинацій. Оскільки розвиток дестинацій сьогодні направлений суто на розширення спектру видів туристської діяльності, використовуваних ресурсів тощо, задля нівелювання фактору сезонності, визначення окремих елементів допустимих навантажень та їхнє вираження у короткий і простий спосіб є утрудненим. Наявні тенденції зумовлюють зміщення «сталого» розвитку туризму у площину «відповідального».

Ідеї сталого розвитку активізувалися в туризмі на тлі глобальної концепції сталості. Перетворення суспільства на разі ґрунтуються на раціональних, альтернативних та зелених тенденціях виробництва та споживання, в тому числі і в туризмі, що зумовлює появу нових кшталтів, наприклад, «екотуризм» та «сталий туризм», які часто сприймаються як більш «екологічно безпечні» туристські продукти. Програмою ООН з навколишнього середовища ЮНЕП і ЮНВТО сталий туризм визначено як туризм, в якому повною мірою враховуються його поточні і майбутні економічні, соціальні та

екологічні наслідки, потреби відвідувачів, промисловості, навколишнього середовища та приймаючих спільнот.

Ґрунтуючись на існуючих дослідженнях, вчені розглядають кілька взаємопов'язаних підходів в рамках сталого туризму, орієнтованих на встановлення меж його зростання (таблиця 2).

Таблиця 2 – Підходи до дослідження сталого туризму та меж його росту

	Ресурсний підхід	Діяльнісний підхід	Місцевий підхід (заснований на інтересах громади)
Походження / прояв	Модель допустимого навантаження	Модель життєвого циклу туристського продукту	Спільне планування
Орієнтація	Довкілля (фізичне)	Господарство	Громада
Межі зростання	Об'єктивні/ вимірювані	Відносні/ змінні	Сформовані/ договірні
Стан ресурсів та системи	Статичний	Динамічний	Динамічний/ статичний
Часовий інтервал	Довгий	«Зараз»	Короткий

Використовуючи ресурсний підхід до сталого розвитку туризму, що ґрунтується на засадах допустимого туристського навантаження, варто зазначити, що складності на разі полягають у визначенні вихідних умов стійкості, виділенні непов'язаних з туризмом ресурсів, або у виокремленні впливів туризму від змін, викликаних іншими видами діяльності, а також від природних або антропогенних процесів, що відбуваються в одному і тому ж просторі. Наявні обмеження не дозволяють точно оцінити допустимі межі змін навколишнього середовища, проте, що вони постійно відбуваються, і повернення до вихідного стану ресурсів унеможливлено.

Більш доцільним щодо сталого розвитку туризму є діяльнісний підхід, який передбачає зміни навколишнього середовища задля цілей економічного розвитку. Межі зростання на разі визначаються розвитком галузі, її здатністю чи нездатністю генерувати цей ріст. Проте, різні періоди життєвого циклу туристської дестинації, певні види туризму, сегменти туристичного ринку або різні туристичні продукти можуть мати різні обмеження на їхнє зростання та їхню здатність залучати все більшу кількість туристів. Діяльнісний та ресурсний підходи можуть вступати в протиріччя щодо допустимого навантаження і меж використання туристичних ресурсів.

Підхід, заснований на інтересах територіальної громади, також спрямований на залучення інших (місцевих) груп стейкхолдерів до розвитку та управління туристською діяльністю, контролювання й використання загальних ресурсів для цілей туризму. Таким чином зменшення негативних наслідків туризму і забезпечення спільного ефективного використання його переваг та профітів, потребує підвищення обізнаності та контролювання поступу. При цьому межі пропускнуої спроможності й зростання визначаються розвитком громади, більш широким колом учасників, ніж туристична індустрія або

раціональне природокористування. Визначення меж зростання і стійкості на рівні громад пов'язане з відносинами різних заінтересованих сторін, які постійно трансформуються, що робить процеси прийняття рішень складними, але взаємоприйнятними.

На часі все більше вчених зазначають, що ідеї сталого туризму в їхньому нинішньому контексті аналогічні ідеальним, але утопічним, тобто нездійсненним мріям, позаяк характеризуються концептуальною невизначеністю та декларативністю. Наявна ситуація детермінує нагальність переходу до інших підходів, що базуються на тотожних засадах і принципах, що і сталий розвиток, але в більш певному і практичному формулюванні. Варто враховувати, що перенесення ідей локальної стійкості в глобальний контекст навряд чи можливий, і в туризмі є види діяльності, що апріорі не можуть вважатися стійкими, наприклад, авіаперевезення. Отже, для туристських дестинацій з домінуючим розвитком масового туризму, поняття стійкості навряд чи доречно [9].

Сучасні дослідження допустимих навантажень і меж зростання дестинацій переважно базуються на гнучкості та адаптивності туризму, на здатність швидко відновлюватися після будь-якого роду впливів.

Щодо овертуризму все частіше використовується концепція «відповідального туризму», засади та принципи якого багато в чому ідентичні ідеям сталого туризму. Проте, на разі у фокусі не зменшення споживання, а відповідальне споживання.

Ключові засади відповідального туризму закріплені прийнятою на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 рік) Декларацією. Відповідно до програмного документу відповідальний туризм [8]:

- мінімізує негативні економічні, екологічні та соціальні наслідки туристської активності;
- створює економічні вигоди для місцевого населення і підвищує добробут приймаючих спільнот, покращує умови праці та доступність галузі;
- залучає місцевих мешканців до прийняття рішень, що впливають на їхнє життя і можливості;
- вносить позитивний внесок в збереження природної і культурної спадщини, підтримуючи світове різноманіття;
- забезпечує більш позитивний досвід туристів за допомогою більш значущих комунікацій з місцевими мешканцями і більш глибокого розуміння місцевих культурних, соціальних і екологічних проблем;
- забезпечує доступ для людей з фізичними вадами;
- є культурно чутливим, породжує повагу між туристами і господарями, гордість і впевненість місцевих жителів.

Впровадження принципів відповідального туризму може сприяти мінімізації проявів туризмофобії та нівелюванню конфлікту овертуризму як такого, проте, на часі потрібні й більш дієві заходи регулювання туристської діяльності.

Феномен овертуризму зумовлено широким спектром факторів.

Ключовою тенденцією сьогодення є щорічне стійке збільшення кількості подорожуючих. Мешканці Китаю, Індії, країн Перської затоки та інших країн, що розвиваються, витрачають все більшу частину власних доходів на поїздки. У туристський потік вливаються і нові демографічні групи, наприклад, покоління міленіалів, що відрізняються прагненнями подорожувати багато, цікаво і недорого, віддаючи переваги надбанню індивідуального туристського досвіду й унікальних вражень, а не стандартному туристському продукту.

Зростанню туристичних потоків на часі сприяють нові можливості економіки спільного споживання, що виражаються в появі альтернативних засобів розміщення типу Airbnb, HomeStay, CouchSurfing та інших мереж, що не контролюються ані бізнесом, ані державними структурами, але значно розширюють можливості подорожування, створюючи конкуренцію традиційним засобам розміщення.

Поширення низьковартісних перевізників зумовило більшу доступність авіаперельотів практично у всіх регіонах світу.

Збільшення обсягів круїзного туризму, який нині також більш доступний, зумовлює переповнення прибережних дестинацій величезними потоками круїзних туристів, які, проте, не приносять істотних доходів у локальну економіку.

Використання інформаційних технологій значно розширює можливості туристів щодо самостійної організації подорожей по всьому світу та звільняє від класичних посередників (туроператори та турагентства).

Часом зростання туристичних потоків зумовлюють додаткові фактори, наприклад, використання дестинацій для зйомок фільмів або організація та проведення великих подій. Так, наприклад, прояви овертуризму в Дубровнику пов'язують зі зйомками в історичній частині міста серіалу «Гра престолів».

На цьому тлі сезонність туризму зумовлює концентрацію відвідувачів у межах найбільш популярних дестинацій і регіонів, що призводить у високий сезон до критичних проявів овертуризму і, відповідно, туризмобії.

На Першому саміті міністрів туризму по питаннях овертуризму, у рамках World Travel Market (Лондон, листопад 2017 року) ключовими моментами боротьби з овертуризмом були визнано:

- посилення комунікацій;
- залучення місцевих громад до вирішення проблем;
- управління перевантаженнями;
- адекватне планування;
- диверсифікація туристичних продуктів з боку туристського бізнесу.

Ґрунтуючись на результатах власних досліджень, експерти компанії McKinsey зазначають, що нагального вирішення потребують такі основні проблеми овертуризму [3]:

- відчуження місцевих жителів й погіршення умов їхнього життя;
- погіршення якості одержуваного туристами досвіду;
- перевантаження туристської й транспортної інфраструктури;

– нанесення шкоди природній та культурній спадщині.

Варто підкреслити взаємозумовленість висновків експертів.

Щодо проблематики овертуризму, експерти ЮНВТО підкреслюють, що зростання туристичного потоку не є головною проблемою, ключове завдання на разі – навчитися управляти цим зростанням стійко, відповідально і розважливо та використовувати профіти росту у власних інтересах. Одночасно з диверсифікацією туристської діяльності, зниженнями впливів сезонності та просуванням менш завантажених дестинацій, у фокусі поступу має бути необхідність всебічного розвитку місцевих громад, підвищення обізнаності місцевих мешканців щодо переваг туризму і сприяння його розвитку в аспектах, які безпосередньо позначаються на кшталтах життєдіяльності місцевого населення і генерують користь співтовариствам [7].

Сьогодні розроблено вже досить багато способів щодо подолання або як мінімум зниження гостроти проблематики овертуризму, проте не завжди вони легко здійсненні. Так, наприклад, відкриті для широкого загалу громадські простори туристських міст (наприклад, площа Сан-Марко у Венеції або бульвар Ла Рамбла у Барселоні) є особливо уразливі з точки зору надмірного використання. На разі зниженню туристського потоку може сприяти установка бар'єрів, лічильників туристів, камер стеження, прокладання спеціальних альтернативних маршрутів та інші аналогічні заходи.

Серйозні обмеження накладаються на будівництво в переповнених дестинаціях нових об'єктів розміщення і на діяльність альтернативних засобів розміщення типу Airbnb.

У ряді туристських міст зупинена видача дозволів на здачу в оренду житла, проте поширення таких практик зумовлює істотне зростання вартості оренди на місцевому ринку, що викликає виняткове невдоволення місцевих жителів. Іншим прикладом є введення обмежень на придбання нерухомості та оренду автомобілів іноземцями.

На часі активно ведеться робота з круїзними компаніями щодо оптимізації графіків зупинок круїзних суден і перерозподілу потоків круїзних туристів з метою обмеження доступу до найбільш популярних пам'яток та історичних міст.

Конструктивним прикладом є введення квитів і квот на відвідування найбільш популярних туристських об'єктів з одночасним створенням систем бронювання і попереднього продажу квитків.

Сьогодні все більше туристських територій вводять туристські податки і збори, а деякі обмежені пропускнуо спроможністю, проте, дуже затребувані туристські об'єкти, упроваджують спеціальні платні пропуски, тобто, дозволи на їхнє відвідування (перміти).

В контексті боротьби з овертуризмом активізовані заходи демаркетингу, спрямовані на тимчасове або постійне зниження туристичного попиту. Ведеться заміна найбільш популярних і затребуваних дестинацій іншими, менш відомими і розкрученими; пропонуються нові об'єкти для відвідування і нові види діяльності, які дозволяють перерозподілити туристську активність. По

можливості ведеться розширення рамок туристичного сезону для зниження навантаження в пікові періоди.

Варто відзначити випадки повного закриття деяких туристських об'єктів для візитів у зв'язку зі значним перевищенням допустимих навантажень і різким погіршенням їхнього стану. Так, у квітні 2018 року на шість місяців було закрито для відвідування філіппінський острів Боракай, така ж ситуація спостерігається на тайському пляжі Майя Бей на острові Пхі-Пхі та ряді інших курортів.

У ряді DESTИНАЦІЙ задля зниження туристського потоку, свідомо відмовляються від найбільш затребуваних туристами видів діяльності, позаяк рівень транспортної завантаженості, шумове забруднення та інші негативні фактори, які супроводжують розвиток масового туризму, дуже заважають місцевому населенню. Вводяться великі штрафи за неналежну поведінку, в деяких випадках надаються певні переваги місцевим жителям (наприклад, при використанні місцевого транспорту, купівлі та оренді житла тощо).

На цьому тлі мешканці туристських міст активізують боротьбу з агресивною експансією, вимагаючи введення чітких обмежень на законодавчому рівні та більш жорсткого регулювання турпотоків. Але загалом негативні тенденції овертуризму у 2020 році переломлено всеосяжними карантинними заходами.

Таким чином у контексті подолання проблематики овертуризму ключове значення має пошук нових підходів до взаємовідносин між туристами та місцевими жителями, які мають вибудовуватися у такий спосіб, щоб обидві групи не заважали взаємному співіснуванню, а навпаки, робили його максимально приємним і вигідним.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що для кожної зони відпочинку необхідний пошук індивідуальних методів вирішення проблем овертуризму в залежності від домінуючих факторів, що зумовлюють його прояви, наприклад:

- перевантаженість інфраструктури або об'єктів показу;
- нанесення шкоди туристським ресурсам;
- невдоволення місцевих жителів;
- зниження якості одержуваного туристами досвіду.

Проте, враховуючи попередній досвід, краще запобігати появі таких ситуацій, ніж шукати вихід з уже сформованих проблем.

Вирішення нагальних завдань потребує широкомасштабних досліджень кожного з елементів туристської системи, і в цьому сенсі особливого значення набувають можливості використання великих даних, в тому числі з соціальних мереж, які характеризують наявні проблеми. На основі інформації повинні бути розроблені спеціальні довгострокові стратегії розвитку DESTИНАЦІЙ, що пом'якшують або запобігають прояву овертуризму і враховують специфіку сегментування ринку і пропонованих туристичних продуктів, інфраструктурні, маркетингові та інші можливості в рамках відповідального туризму.

У контексті соціально відповідальної поведінки процесу прийняття будь-

яких рішень щодо туристської діяльності мають проходити за участі всіх груп стейкхолдерів, включаючи туристів, місцеві спільноти, представників туристичного бізнесу та органів управління туризмом. Широка й відкрита дискусія дасть можливість знайти нові форми співпраці та нові джерела фінансування, які дозволять прийти до взаємовигідних й відповідальних рішень.

Список джерел

1. Александрова А. Ю. Эволюция туристской дестинации: от роста к «сверхтуризму». *Туристско-рекреационный комплекс в системе регионального развития: Мат. VI Междунар. науч.-практ. конф.* Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 2018. С. 8–11.
2. Coccossis, H., Meha, A. (Ed.) (2014). *The Challenge of Tourism Carrying Capacity Assessment. Theory and Practice.* Published April 28, 2004 by Routledge. 312 Pages. ISBN 9780754635697
3. *Coping with success: managing overcrowding in tourism destinations.* McKinsey & Company and World Travel & Tourism Council Report. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/travel-transport-and-logistics/our-insights/coping-with-success-managing-overcrowding-in-tourism-destinations> / (Accessed on April 02, 2020).
4. Delgado, M. L. (2008). Turistofobia. URL: https://elpais.com/diario/2008/07/12/catalunya/-1215824840_850215.html (Accessed on March 29, 2020).
5. *European tourism: trends & prospects (2019).* European Travel Commission. URL: https://etc-corporate.org/uploads/2020/02/ETC_Quarterly-Report-Q4-2019_Public.pdf (Accessed on March 31, 2020).
6. Getz, D. (1983). Capacity to absorb tourism – Concepts and Implications for Strategic Planning. *Annals of Tourism Research*, 10, 239-263.)
7. Gunnarsdottir, N. 7 Things Icelanders HATE about Tourism in Iceland. URL: <https://guidetoiceland.is/history-culture/7-reasons-icelanders-hate-tourism-in-iceland> (Accessed on April 02, 2020).
8. *International Conference on Responsible Tourism in Destinations The Cape Town Declaration, Cape Town.* URL: <http://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/> (Accessed on April 02, 2020)
9. McCool, S., Butler, R., Buckley, R., Weaver, D., & Wheeler, B. (2013). Is Concept of Sustainability Utopian: Ideally Perfect but Impracticable? *Tourism Recreation Research*, 38:2, 213-242. doi: 10.1080/02508281.2013.11081746
10. O'Reilly, A. M. (1986) *Tourism Carrying Capacity: Concept and Issues.* *Tourism Management*, 7(4), 254-258.
11. *The Challenge of Overtourism.* Responsible Tourism Partnership Working Paper 4. October 2017. URL: <http://haroldgoodwin.info/pubs/RTP'WP40vertourism01'2017.pdf> (Accessed on February 17, 2020).